

Kapitel 7 er et innovativt kapitel, hvor der lægges op til, at eleverne kan arbejde projektorienteret med etik i samfundet omkring dem. Der introduceres til feltarbejdets metode og gives øvelser, der opøver eleverne i at kunne udføre et selvstændigt feltarbejde. Kapitlet afrundes med et større rollespil, hvor eleverne udsættes for dilemmaer, der således sætter deres egen etik i spil. Dette kapitel kan bruges til det obligatoriske feltarbejde, som afrunding på et etik-emne eller som class-building i løbet af året.

Jeg håber at min bog vil bidrage til at opøve de faglige, sociale og personlige kompetencer i religionsfaget, samt øge interessen og nysgerrigheden for religion i almindelighed.

Albertslund, august 2016.

1. Ethiske teorier og metoder

- Hvordan lever man et godt liv?
- Hvilke valg skal man tage?
- Hvordan skal man behandle andre mennesker?
- Hvordan skal man forholde sig til naturen?

Alle disse spørgsmål er eksempler på almenmenneskelige etiske emner. Der er mange svar på disse spørgsmål, og formålet med dette kapitel er ikke at give svaret, men at præsentere nogle forskellige teorier og metoder, der kan bruges til at komme et lag dybere ind i etikens verden.

Øvelse: Ethiske emner

1. Lav en overskrift til hvert billede.
2. Find ud af, hvilke etiske emner, de forskellige billeder kunne åbne op for i forhold til det enkelte menneske, forholdet mennesker imellem og forholdet mellem menneske og natur.
3. For hele klassen: Diskuter jeres umiddelbare holdninger til de forskellige emner, som billederne lægger op til.

Hvad er etik?

Etik handler grundlæggende om at gøre det gode og fravælge det onde. Filosofien har siden antikken beskæftiget sig med "det gode" og "de gode handlinger", og man kan overordnet set opfatte det på to grundlæggende forskellige måder:

- ud fra absolutte værdier.
- ud fra relative værdier.

Etik

Etik: (gr. ethos) skik, vane. Overordnede retningslinjer for moralen.

Moral: (lat. moris). Skik og brug. Handler om godt og ondt, hvad man bør gøre, og hvad man bør undlade at gøre.

I den vestlige kultur er værdier som ytringsfrihed og demokrati selvfølgheder, men det har ikke altid forholdt sig sådan, og sådan er det heller ikke alle steder i verden. De vestlige værdier vil af absolutister ses som absolutte værdier, man bør stræbe efter. Det vil sige, at der objektivt set findes værdier, der er gode uafhængigt af tid og sted, og det betyder også, at man som menneske kan stræbe efter det gode som en fast defineret værdi.

Relativister mener derimod, at det gode er baseret på subjektive bestemte værdier, som er dannet ud fra historiske og samfundsmæssige omstændigheder, der kan variere ud fra tid, sted og aktører. Således er der ikke noget, som i sig selv er godt eller rigtigt, og hvad man kalder etisk korrekt er blot det, man vælger at tillægge de positive værdier.

Dette betyder, at hvis en værdi som fx næstekærlighed anses for at være en absolut værdi, kan man ikke gradbøje den, og et samfund vil være tilbøjeligt til at lade mange andre værdier udspringe af netop den ene værdi. Derimod kan en værdi som "man må ikke slå

andre ihjel" siges at være en relativ værdi, idet denne kan sættes ud af kraft, hvis andre værdier overtrumfer den, hvilket man fx ser i debatter om eutanasi, abort eller dødsstraf.

Hvad der er godt og ondt, afhænger af de værdier, som man har i det pågældende samfund på det bestemte tidspunkt. Etik handler altså om værdier. Alle kulturer kategoriserer ud fra værdier, men det er ikke altid tydeligt, hvilke værdier, der gør sig gældende i et samfund, og samfundets deltagere har heller ikke nødvendigvis noget klart billede af disse. De bliver tillært gennem social interaktion i form af opdragelse, hjemme og i samfundets institutioner.

I Japan anses det for god skik at bære mundbind, for ikke at smitte andre. Hvordan ville det blive opfattet i Danmark?

Etikken udspringer fra traditioner og sædvane i form af moralkodekser, som med tiden bliver en mere fast formuleret etik. Moral er formuleret som forbud, påbud eller mere indirekte anvisninger. Moral udgør således konkrete praktiske udsagn og ændrer sig i takt med de udfordringer, der er i et givent samfund. Fx var blodhævn en moralsk nødvendighed i vikingetiden, men i og med samfundsstrukturen i Danmark ændrede sig med kristendommens fremkomst, blev hævn anset for at være primitivt og ikke længere god moral. Således bliver det de gængse moralkodekser, der udformer værdierne og i sidste ende den etik, man har i et samfund.

Etik er et kulturelt værktøj, man kan bruge til at orientere sig omkring. Etik er blevet til på baggrund af de værdier, man har i et samfund og er overordnet moral. Man kan sige, at de moralsæt, der er i et givent samfund, udgør den etik, der er i pågældende samfund. Hvis man fx har en etik, der tilskriver, at man skal behandle andre, som man selv vil have, at de skal behandle en, kan det lede til en moral, hvor man siger, at det er forkert at slå ihjel.

I Danmark bliver mange etiske spørgsmål taget op og diskuteret i Det etiske råd. De definerer deres opgave således:

“ Det Etiske Råd rådgiver og skaber debat om bioteknologi, der berører menneskers liv, vores natur, miljø og fødevarer. Rådet arbejder endvidere med etiske spørgsmål, der knytter sig til sundhedsvæsenet.

Om Det Etiske Råd, Det Etiske Råd, etiskraad.dk.

Øvelse: Det Etiske Råd

1. Gå ind på Det Etiske Råds hjemmeside (etiskraad.dk), og undersøg, hvem de er, og hvordan de bliver valgt.
2. Hvilke emner er relevante i tiden, og hvordan arbejdes der med disse?
3. For klassen: diskuter, hvordan I ville sammensætte et etisk råd, samt hvilke opgaver og magt, de skulle have.

Kategoriseringer

Alle religioner har nogle ideer om, hvordan man skal leve sit liv, tage de rette valg, leve sammen med andre mennesker og forholde sig til naturen. Inden for buddhismen er det bydende nødvendigt, at man ikke skader andre mennesker, dyr eller naturens orden. Disse ideer kommer til udtryk i form af påbud, forbud eller andre former for regler og kategoriseringer. I jødedom og islam kategoriseres fx i rent og urent, hvor svinet anses som et urent dyr, der derfor er forbudt at spise. Men når nu religionerne kommer med disse regler og retningslinjer, så melder spørgsmålet sig om, hvorvidt man kan være et godt menneske uden at være religiøs?

Svaret på dette spørgsmål er "ja". Historien har masser af eksempler på ikke-religiøse mennesker, der opfører sig ordentligt, og omvendt eksempler på religiøse mennesker, der ikke gør det. Inden for filosofien er der forskellige bud på, hvordan vi som mennesker kan vide, hvad der er "den gode handling", og hvorvidt det er medfødt eller kulturelt betinget. Først og fremmest kan man sige alle menneskelige samfund har regler og definitioner på, hvad det er rigtigt og forkert. Altså må evnen til at kategorisere i rigtigt og forkert være en af de ting, der kendetegner det at være et menneske. Alle samfund har etik, men argu-

mentationen for den pågældende etik kan se meget forskellig ud. Lad os derfor kigge på nogle af de teoretiske positioner og begreber, der findes inden for etikken.

Determinisme og indeterminisme

For at kunne besvare spørgsmålet om hvordan vi vælger de rette handlinger, er vi nødt til at stille et andet spørgsmål, nemlig: er vi overhovedet fri til at vælge? Har mennesket en fri vilje eller er den fri vilje blot en illusion?

Inden for filosofien bruger man begreberne determinisme og indeterminisme. Nogle filosoffer mener, at mennesket er styret af alle mulige mere eller mindre bevidste impulser, der gør, at vi træffer de valg, vi træffer. Det kan være medfødte egenskaber samt de oplevelser, indtryk og erfaringer, vi har gjort os gennem livet. Inden for psykologien kan man fx tale om, at mennesker er determineret ud fra ubevidste faktorer i vores barndom, der gør, at vi uundgåeligt vil tage visse valg frem for andre, ja at hele vores liv kan være styret af undertrykte aggressioner og ønsker. Også inden for teologien findes ideen om determinisme. Her hænger den sammen med opfattelsen om en almægtig gud. Det bagvedliggende rationale er, at eftersom guden er almægtig, må denne jo også være alvidende, og derfor vide hvilke valg ethvert menneske vil træffe til alle tider. Dette må i sidste ende betyde, at alt må være fastlagt på forhånd, hvilket leder til et paradoks omkring, hvorfor mennesket så har en fri vilje? (Læs mere om dette i kapitel 2 (se side 27)).

Livsoptattelse

Determinisme: (lat.) alt er årsagsbestemt.

- Fysisk determinisme: Fysiske lovmæssigheder ligger bag det, der sker i verden.
- Teologisk determinisme: Gud er ansvarlig for det, der sker i verden.

Indeterminisme: (lat.) modsat determinisme. Mennesket har i kraft af sin fri vilje evnen til at kunne tage frie valg, uafhængigt af opvækst og miljø.

- Teologisk indeterminisme: mennesket er pga. syndefaldet udstyret med evnen til selv at skelne mellem godt og ondt.

Fatalisme: Alt er skæbnebestemt.

Der findes også en position inden for filosofien, der siger, at mennesket har et frit valg, og at man ikke på forhånd kan regne ud, hvordan nogle vil handle i en given situation. Denne position kaldes indeterminisme.

Filosoffen Jean-Paul Sartre (1905-1980) formulerede dette synspunkt således: